

Over plantengeur en ervaringen met een al of niet geurende orchidee

Door : Luuc Bauer

In WAPkrant 169 van maart jongstleden schrijft Liesbeth van Bruggen-Bakker een interessant stukje over *Spiranthes odorata* – of toch niet *S. odorata*. Ik heb van Harry enkele zaailingen gekregen en heb dus ook enige ervaringen met deze soort. Bovendien lijkt het me interessant vergelijkingen te trekken met andere schroeforchissen en een beetje te filosoferen over geur als kenmerk van sommige planten of bloemen.

Harry van Bruggen gaf mij een plastic kuipje – een ijsbakje of zo uit de supermarkt – met vier zaailingen van een schroeforchis. Ja, ik vermoed inderdaad dat het geen stekjes waren en geen uitlopers, maar zaailingen. De vier plantjes waren niet even sterk ontwikkeld en in de loop van de tijd bleek verschil in groeitempo te ontstaan. Aanvankelijk stond het bakje, goed nat gehouden, op de keukenvensterbank. Daar is regelmatig een vochtige atmosfeer en enige warmte van keukenbezigdheden, bovendien gaat de deur open naar een overdekt terras zodat het vensterglas niet is blootgesteld aan koude wind.

Twee plantjes ontwikkelden zich voorspoedig, de twee andere kwakkelden enigszins. Toch werden ze samen al snel te groot voor het bakje en moest er verspeend worden. Dus twee binnen houden en twee naar buiten brengen – telkens groot en klein. De planten werden opgepot in een mengsel van vijvergrond, veenmos en orchideeënaarde maar binnen kwamen ze nu in de woonkamer te staan.

Veel verschil kon ik niet constateren, hoewel vrij snel aan de grootste plant een bloeistengel werd gevormd. Dat gebeurde ook buiten maar iets trager. Er leek mij niet echt veel verschil tussen de ontwikkelingen waar te nemen.

Toen de achterblijvers achterblijvers bleven, heb ik gemeend dat het geen kwaad zou kunnen om ze in de vijver te graven, respectievelijk ong. 15 cm en 30 cm diep. De grotere plant met lange stengel stond in een pot in een ondiep vijvergedeelte. De pot binnen stond ook in het water, steeds tot halve pothoogte – water van de wasdroger, vijverwater of zoiets; dus tamelijk zacht water en niet direct uit de kraan..

Tijdens een flinke najaarsstorm werd het water uit het ondiepe van de vijver vrijwel geheel weggewaaid, waardoor de pot was omgevallen, de stengel geknakt. Aan deze plant helaas geen bloei meer waargenomen en na verplaatsing heeft ze de strenge winter niet overleefd. De kleine planten hebben wel een winter doorstaan, maar tweemaal was kennelijk teveel. De plant binnen heeft echter geprofiteerd van veranderingen door echt in bloei te komen. Foto's van bloem en bloeiwijze tonen u het uiterlijk. En de bloem geurde vaag vanilleachtig – nu en dan; afhankelijk van luchtvochtigheid of luchtdruk denk ik. Maar deze geur bleek niet permanent, ze werd na enkele dagen niet meer waargenomen.

Rosa eglanteria, de egelantier

De egelantier is een fraaie roos met tamelijk zacht klein blad. Een kenmerk is de frisse geur als zachtzure appel. Soms is die geur al van meters afstand in het voorbijlopen te ruiken – maar alleen in het seizoen bij zwoele weersomstandigheden. Weet je zo'n struik te staan, dan kun je metgezellen verrassen door een blaadje fijn te wrijven en te laten ruiken. Buiten het seizoen kan die aangename geur onverwacht zijn. En vragen oproepen: waarom zou een plant eigenlijk geuren? Maar moet alles dan een doel hebben?

Dat geur niet altijd duidelijk aanwezig is, kan iedereen die soms door een plantsoen wandelt zelf constateren. Voor sommige heesters is een vroege avond of late namiddag periode van overheerlijk geuren, maar een week later is er weinig meer van te merken. Dat kan liggen aan de bevruchting van voorheen geurende bloemen – als Liesbeth gelijk heeft met de evolutie van geur voor insectenbestuiving – maar het kan ook te maken hebben met veranderende stand van maan of zon, weersgesteldheid, enzovoort.

Geur is namelijk lang niet altijd beperkt tot bloesem. Kruiden geuren en worden daarom gebruikt in bad of keuken. Lopend langs of door lage kruiden ruik je een bouquet d'essences, wat het reukorgaan streelt, maar moet dat nut hebben? Etherische oliën kunnen giftig zijn; dan zou het vraat misschien tegengaan. Als dat de bedoeling is, is juist aangename geur echter het paard achter de wagen. Hierover is nog niet bij alle planten onderzoek gedaan en er valt weinig definitiefs over te zeggen.

De inheemse – Europese – soorten schroeforchis zijn:

- *Spiranthes spiralis*, schroeforchis, herfst-schroeforchis
Bladrozet, blad is toegespitst eirond tot langwerpig, stengel met bladschubben, geen bladeren.
Bloeiwijze duidelijk een kurkentrekkerachtige spiraal
Bloei van augustus tot en met oktober
Vochtige voedselarme grond, duinvalleien, zeldzaam
- *Spiranthes aestivalis*, zomerschroeforchis
Bladrozet soms wel, meestal nauwelijks aanwezig, blad onder aan de bloeistengel, langwerpig, smal
Bloeiwijze, een ijle aar, minder duidelijk spiralig
Moerassige heiden, beekdalgraslanden
Na 1936 niet meer in Nederland gevonden

In Noord-Amerika komen ongeveer 20 soorten voor van dit geslacht. Met Harry heb ik gecorrespondeerd over winterhardheid en om welke soort het werkelijk zou kunnen gaan. Ik noemde de soorten *Spiranthes cernua* en *Spiranthes romanzoffiana*. Interessant is het feit dat *Spiranthes odorata* werd beschreven als *Spiranthes cernua* var. *odorata* – dan zou het woord kloon misschien inderdaad van toepassing kunnen zijn op planten uit verschillende gebieden; waarschijnlijker lijkt me echter dat het om verschillende soorten gaat.

Noord-Amerikaanse soorten zijn onder andere:

- *Spiranthes cernua*, Knikkende schroeforchidee
bladrozet en stengelbladen, plant van vochtgebied.
- *Spiranthes gracilis*, Sierlijke spiraalorchidee
rozet met ovaal blad, plant van vochtige gebieden.
- *Spiranthes odorata*, Geurige schroeforchidee
bladrozet, schutbladen aan stengel, waterorchidee.
- *Spiranthes porrifolia*, Preibladige schroeforchidee.
- *Spiranthes romanzoffiana*, Romanzoffs schroeforchis.

- *Spiranthes tuberosa*, truffelschroeforchis, bergland.
Zeer nauw verwant is het geslacht *Goodyera*

Bloeiwijze van *Spiranthes odorata*

Een smalle aar.

Om en om aan de stengel.

Een bloempje, wat groter.

Bronnen

- Heukels' Flora van Nederland. Drieëntwintigste druk door Ruud van Meijden. Wolters-Noordhoff, Groningen, 2005.
- Venning, Frank D., Wildflowers of North America: a guide to field identification. Golden Press, New York, 1984.

Tekst en foto's : Luuc Bauer

© Werkgroep aquatische planten – krant 173

